

Knjige i časopisi

Organizacija poljoprivrede u narodno-oslobodilačkoj borbi u Hrvatskoj 1941.-1945. — Materijali za historiju poljoprivrede FNRJ u Narodno-oslobodilačkoj borbi u Hrvatskoj,

Zagreb, 1955. (str. 228).

Za vrijeme NOB najveće štete je od početka rata 6. IV. 1941. do Oslobođenja od ratnih razaranja pretrpjela poljoprivreda, kao glavna privredna grana u zemlji. Cjelokupna šteta za ratni period u oblasti poljoprivrede za cijelu FNRJ iznosi 2.000.147.252 dinara. Pojedine grane poljoprivrede su gotovo bile uništene, kao na pr. stočarstvo u Dalmaciji je bilo uništeno za 75%. Zadatak poljoprivrede za NOB je bio, da s jedne strane prehrani pozadnu i front, a sa druge strane se izvrši njena obnova. Razvoj poljoprivredne organizacije u Hrvatskoj je išao uporedo s razvojem narodne vlasti. Niži organizacioni oblici evolutivno su prelazili u više bez zastoja i reformiranja, a uvijek s realnim potrebama pozadine i fronta.

Drug ing. **N. Rapajić** predavač na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Zagrebu je kao urednik priredio ovu publikaciju. Isti je napisao i najvažniji i najopširniji rad o razvoju organizacije poljoprivrede za NOB u Hrvatskoj na oslobođenom teritoriju.

Ista se je odvijala u tri faze. Prva faza obuhvata period od travnja 1941. do travnja 1942. Tada pitanja poljoprivrede neposredno rješavaju NOO uz pomoć vojnih i političkih organa.

Druga faza obuhvaća period od travnja 1942. do II. zasjedanja ZAVNOH-a (12—15. X. 1942.). U ovoj epohi stvaraju se prvi organi poljoprivrede.

Treća faza obuhvata period od 15. X. 1943. do osnivanja Ministarstva poljoprivrede NR Hrvatske (14. V. 1945.). Na početku ove faze osniva se u okviru ZAVNOH-a Ekonomski odjel, gdje uz ostale grane privrede je zastupana poljoprivreda i šumarstvo

kao cjelina. Kod NOO formira se privredni aparat u vidu gospodarskih komisija, u koje ulazi poljoprivreda i šumarstvo. Osnivaju se SPOM, održavaju se kursevi, konferencije (Otočac), vrši se obnova zadrugarstva i t. d. Definitivni razvoj te organizacije poljoprivrede za NOB u Hrvatskoj je završen s formiranjem prvog Ministarstva poljoprivrede.

Uz ovaj članak, koji je najveći i monografski obzirom na temu sadržajem uglavnom učesnici poljoprivredni stručnjaci opisali su razvoj organizacije poljoprivrede pojedinih oblasti Hrvatske (Like, Slavonije, Banije, Dalmacije i t. d.), odnosno opisali su ulogu pojedinih akcija na pr. partizanski vrtovi, rad na obnovi zadrugarstva, uloga kurseva i t. d.

Na kraju ovoga djela nalaze se biografije poginulih u NOB poljoprivrednih stručnjaka i prilog poljoprivrednoj bibliografiji.

Priredivač, odnosno urednik je snabdio djelo vrijednosnim dokumentacionim materijalom t. j. slikama, te bibliografskim podacima, koji su već bili štampani ili se nalaze u rukopisu, odnosno kod arhive grada i pribilješke.

Publikacija je prva ove vrste u FNRJ, koja obrađuje povijest organizacije poljoprivrede na oslobođenom teritoriju za NOB, te je dragocjen prilog povijesti naše poljoprivrede uopće.

ŠEGOTA ing. JOSIP: Kolonat u Bujštini — s osvrtom na poljoprivredu i poljoprivredno zadrugarstvo danas

Zagreb, 1955 (16 sl., 91 str.)

Istra se sastoji iz niza područja, koja se nazivaju po nekom većem mjestu, a koje je ujedno administrativni i ekonomski centar. Ova područja su male prirodne pokrajine, te se odlikuju nizom sličnih prirodnih faktora (klima, tlo i ostalo). Jedno takvo područje je Bujština, čija se površina podudara s površinom bivšeg kotara Bu-

je. Centar Bujštine su Buje. Autorova rasprava sastoji se u stvari iz pet dijelova, i to: 1. Smjer i uvjeti poljoprivredne proizvodnje kotara Buje, 2. Suvremeni kolonat, 3. Kolonatski ugovori, 4. Dokumenti i 5. Poljoprivreda Bujštine danas.

U prvom poglavlju autor se osvrće na rajone Bujštine iznoseći glavne karakteristike prirodnih i poljoprivrednih prilika. Bujština se raspada u 4 rajona: a) **Kraš** (krševiti predjel, hrastove šume i omanja polja ograđena kamenom ogradom), b) **Predio brda i terasa** (vinogradarstvo i maslinarstvo), c) **Ravničarska zona uz more** (maslinarstvo, vinova loza, ratarstvo) i d) **Dolina Mirne** — izvođenjem melioracija ova će dolina biti podesna za sve vrste kultura. Zemljišno vlasništvo prije agrarne reforme je bilo, da je 5% veleposjednika držalo 50% obradive površine, 95% seljaka isto 50% obradivog zemljišta. Kategorije vlasništva u Bujštini god. 1950 ukupno u ha i % (u zagradi): 1.) do 2 ha — 1038 (9,25), 2.) 2—5 ha — 4599 (30,43), 3.) 5—8 ha — 4012 ha (23,17), 4.) 8—10 ha — 1676 (9,03), 5.) 10—15 ha — 2489 (11,8), 6.) preko 15 ha — 804 (7,6) i 8. Seljačke radne zadruge — 1832 (8,90). Agrarnom reformom u Bujštini dobile su 1630 obitelji 7374 ha. Jugoslavenska vojna uprava u zoni B je ukinula kolonat.

U poglavlju »Suvremeni kolonat« iznosi se historijski pregled kolonata uopće, s osvrtom na Istru, odnosno Bujštinu. Kolonat vuče svoje korijene još od Rimljana. Talijani su zaveli kolonat u Istri nakon okupacije iza prvog svjetskog rata. Kolonatski sistem se temeljio na talijanskom građanskom zakoniku (Codice civile) od 25. VI. 1865. (knjiga III, glava 4, članovi 1647—1664). Seljak kolon nije vlasnik zemlje. On sklapa ugovor s vlasnikom zemlje obično na godinu dana, koji se završava s ožujkom, odnosno na dulje vremena što treba biti uneseno u ugovor. Ugovor ostaje na snazi, ako ga u ožujku ni jedna strana ne otkáže. U ugovoru između vlasnika zemlje (obično veleposjednika) i seljaka kolona se točno unese, što treba seljak unijeti u posjed (manja oruđa, stoka), koliko dana treba odraditi

svome gospodaru, materijalni odnosi (podavanja u novcu i naravi) i t. d. Kolonatski propisi uvijek su na korist zemljoposjedniku. Kolon je uvijek prihvaćen i eksploatiran. Vlasnici zemlje su individualna lica, crkva, općine, gradovi, pa i država. Eksploatatorski sistem kolonata je Italija forsirala u Istri, naročito za vrijeme fašizma. On je sa jedne strane pogodio povišenju proizvodnje, naročito pšenice i pota-ljančivanja naših krajeva. Italija je uvođenjem kolonatskog sistema u Bujštini i Istri uopće potisnula patrijahalni stari austro-feudalni sistem. Na mjesto stare patrijahalne patricijske vlastele kao vlasnici zemlje dolaze ambiciozni i gramzljivi kapitalistički go-spodari kao predstavnici kolonata.

U poglavljima »Kolonatski ugovori« i »Dokumenti« nalazi se nekoliko primjeraka ugovora između kolona i zemljoposjednika. Kolonatski sistem je vrlo varijabilan. Kolon, može svoj dio ugovorene zemlje dati nekome drugome u eksploataciju, te tako imamo kolona i potkolona. Osim zemlje samo stoka se uzima ugovorom na eksploataciju.

Smjernice za unapređenje »Poljoprivrede Bujštine danas« autor je iznio u referatu na skupštini Kotarskog saveza poljoprivrednih zadruga u kolovozu 1954. Autor zapaža permanentnu atomizaciju seljačkog posjeda. Predlaže povećanje površina za stolno grožđe (izvoz).

U pogledu voćarstva treba posvetiti veću pažnju bademu, lješnjaku, višnji, orahu i maslini. Da bi se poljoprivreda dovela u ravnotežu bit će potrebno povećati proizvodnju krme (stoka, gnoj za vinograde). U ovom poglavlju se autor osvrće i na mogućnosti mehanizacije (ravničarski predjeli) i razne oblike zadrugarstva.

Rasprava ing. Šegote o »Kolonatu u Bujštin« je primjerna i može se reći stručno-naučni doprinos o sadašnjim poljoprivrednim prilikama Bujštine, s osvrtom na prošlost. Bilo bi korisno, da se na ovakav ili sličan način obradi i ostali naši poljoprivredni rajoni (područja, oblasti).

Dr. J. Kovačević

Haushofer - Hartschimmelhof - Heinz, Riedmüller Sophia: »BAVARSKA POLJOPRIVREDNA BIBLIOGRAFIJA (Bayerische Agrar-Bibliographie), München, 1954. (str. 480)

Autori **Haushofer - Hartschimmelhof i Riedmüller** uz suradnju 58 stručnjaka napisali su monumentalno djelo »Bavarska poljoprivredna bibliografija«. U ovome djelu na uobičajeni bibliografski način navedeno je 6461 bibliografskih podataka iz bavarske poljoprivrede.

Djelo se sastoji iz četiri dijela. U prvom dijelu »Razvoj, položaj i stanje bavarske poljoprivrede« nalaze se bibliografski podaci, koji se odnose na općenite probleme i pitanje bavarske poljoprivrede. U drugom dijelu »Agrarni odnosi u Bavarskoj« su bibliografski podaci iz agrarne politike u najširem smislu na pr. poljoprivredna povijest, naselja, posjedovni odnosi, nasljedno pravo, komasacije, radni odnosi poljoprivredne organizacije, tržišta, porezi, polj. književnost.

Četvrti dio djela »Poljoprivredna proizvodnja« sadrži bibliografske podatke, koji se odnose na ratarsku, voćarsku, vinogradarsku i stočarsku proizvodnju i preradu. Na ovaj dio otpada najviše bibliografske građe ovoga djela. »Ribarstvo« je obrađeno u posebnom četvrtom dijelu.

Bibliografski podaci u »Bavarskoj poljoprivrednoj bibliografiji« poredani su po strukama (na pr. govedarstvo, hmeljarstvo), a struke su grupisane u naprijed navedene dijelove. Svaki bibliografski podatak ima redni broj, koji dobije prema godini, u kojoj je izašao. Tako na pr. u prvom dijelu »Razvoj, položaj i stanje bavarske poljoprivrede« prvi bibliografski podatak je iz godine 1783., a u struci »Bavarska općenito«. Zadnji bibliografski podatak ima redni broj 6461 iz godine 1952. spada u četvrti dio, a u struku »Umjetno ribarstvo«.

Za sastav ovoga djela uzeti su samo oni bibliografski podaci, koji se odnose posredno ili neposredno na bavarsku poljoprivredu a imaju izvjesno dokumentaciono značenje (naučni i stručni radovi, knjige, članci dokumentacionog značaja i t. d.).

U obzir su uzeti bibliografski podaci, bilo da su napisani na njemačkom ili kojem stranom jeziku, odnosno bilo da su ga napisali Nijemci (Bavarci) ili stranci.

ZBORNİK GOSPODARSKE SREDNJE ŠKOLE U MARIBORU

Mariborska srednja gospodarska škola, kao jedina te vrste u Sloveniji izdala je ove godine, nakon deset godina, svoj prvi Zbornik. U tom se zborniku nalazi pored školskih izvještaja i mnogo stručnih članaka iz raznih grana poljoprivrede.

Na prvom je mjestu članak direktora škole ing. Josipa Butinara o ulozi i važnosti te škole za slovensko gospodarstvo. Historijski pregled razvitka i rada škole, koja je osnovana god. 1872., dao je prof. ing. F. Degen. Zatim slijedi niz stručnih članaka iz vinogradarstva, voćarstva, ratarstva i stočarstva. Ing. B. Breznik piše o obnovi vinogradarstva, ing. P. Leban o sortno gnojidbenim pokusima na krumpiru, ing. F. Kropivšek i ing. Š. Lorbek o uzgoju stoke i ing. O. Tinta o košnji i ispaši. Opsežnu raspravu o voćarstvu te škole dao je ing. M. Šiško. Nadalje, ing. B. Breznik i ing. D. Kerin objavljuju rezultate pokusnog prskanja protiv peronospore i na koncu tog prvog dijela iznesene su analize mošta po godinama od god. 1945. do 1954.

Drugi dio Zbornika, koji obuhvaća 120 stranica, obrađuje školske izvještaje za svaku godinu posebice, i to od god. 1945. do god. 1955. Pored školske kronike za svaku godinu posebice, u tom su dijelu iznijeti i predmeti, osoblje, knjige u knjižnici, rad omladinskih organizacija i sastanaka. Tu su još iznijeta imena svih učenika i absolventata od god. 1951/52. do 1954. s naznakom uspjeha.

Na Gospodarskoj srednjoj školi u Mariboru postoji od god. 1953. također i Izvanredna srednja gospodarska škola za zaslužne borce i političke radnike. Škola je dvogodišnja i učenici polažu obavezno ispite za svaku godinu. Mjeseca lipnja ove godine napustili su

školu prvi apsolventi. Od 19 kandidata svi su s uspjehom položili diplomatske ispite, i to s odličnim uspjehom 5, s vrlo dobrim 9, a ostali s dobrim uspjehom.

Na koncu Zbornika obrađena je statistika za vrijeme od deset godina. Posebna vrijednost Zbornika je i u tome, što ima u prilogu lijepo izrađen nacrt cjelokupnog gospodarstva škole.

Apsolventi te važne gospodarske škole u Sloveniji nalaze se na radu prvenstveno po cijeloj Sloveniji i ovaj će Zbornik sigurno pobuditi kod njih, kao i u širokoj javnosti veliki interes. Zbornik nije interesantan samo za Sloveniju, već i za druge naše Republike, jer nam prikazuje rad jedne naše gospodarske škole, koja ima utjecaj i na našu cjelokupnu poljoprivredu.

Interesenti mogu naručiti Zbornik kod Gospodarske srednje škole u Mariboru ili kod »Kmečke knjige«, Ljubljana, Miklošičeva ul. 6.

Stojković L., Kislovski S.: DEMONSTRACIONI OGLEDI SA SORTAMA OZIME PŠENICE U KOMBINACIJI SA ĐUBRENJEM U VEGETACIONOJ 1953/54. GOD.
Zavod za poljoprivredna istraživanja, Novi Sad, 1955.

Pokazati poljoprivrednicima kakve su razlike među pojedinim sortama pšenice te kako djeluju umjetna gnojiva, bila je misao vodilja akcije postavljanja široke mreže demonstrativnih pokusa u toku 1953/54. Ovi pokusi su organizirani pod općim rukovodstvom pokrajinskog Zavoda za poljoprivredna istraživanja u Novom Sadu, a neposrednom akcijom su rukovodili pojedini republički i rajonski zavodi i ustanove. Nacrt pokusa je bio relativno jednostavan. Na četiri parcele koje su različito gnojene zasijano je nekoliko oplemenjenih sorata u usporedbi sa domaćom lokalnom sortom. Varijacije kod gnojenja su bile sljedeće: (1) gnojeno samo u jesen, (2) gnojeno u jesen i na proljeće, (3) gnojeno u proljeće, te (4) negnojeno. Za gnojenje su upotrebljena samo umjetna gnojiva. Izbor vrste i količi-

ne gnojiva je bio prepušten ustanovama koje su neposredno rukovodile akcijom na terenu. Isto je bilo i u pogledu izbora sorata. U principu je način gnojenja trebao da bude približno optimalan s obzirom na ekološke uslove pojedinog rajona. Isto tako je bilo i u pogledu izbora sorata.

Iako su u ovoj publikaciji izneseni podaci samo jedne godine pokusnog rada, to su ipak ovi rezultati veoma zanimljivi. Ukupno je postavljeno 517 pokusa na području cijele FNRJ. Od toga je požnjeveno i obrađeno 196 pokusa. Najveći prosječni prinosi su postignuti u Istri, dok su najniži bili u Slavoniji i NR Srbiji, uglavnom stoga što su u toj godini tamo vladale nepovoljne vremenske prilike. Umjetna gnojiva su pokazala najveću relativnu efektivnost u Istri, a zatim u ostalim krajevima NR Hrvatske. Manja je bila efektivnost umjetnih gnojiva u NR Srbiji, LR Sloveniji i NR Bosni i Hercegovini.

Na području NR Hrvatske je postavljeno ukupno 210 pokusa od čega je požnjeveno i obrađeno 67 pokusa. Akciju postavljanja pokusa na teritoriji NRH su vodili: Poljoprivredna naučno-istraživačka Stanica u Osijeku (istočni dio NRH), Zavod za ratarstvo u Zagrebu (uglavnom zapadni dio NRH bez Istre), te Zavod za ratarstvo Fažana (Istra). Pod rukovodstvom Poljoprivredne naučno-istraživačke Stanice u Osijeku postavljeno je 88 pokusa od kojih su 27 požnjevena i obrađena. Vremenske prilike su u toku jeseni 1953. i zime 1953/54. bile nepovoljne tako da je znatan broj pokusa bio u tolikoj mjeri oštećen da je bilo potrebno te pokuse isključiti iz obrade. Kod ovih pokusa je prosječno povećanje prinosa kod gnojenja u jesen iznosilo 12%, a kod gnojenja u jesen i u proljeće 45%, dok je kod gnojenja u proljeće iznosilo 36%. Kod ovih pokusa je došlo do izražaja relativno znatno povišenje prinosa kod prihranjivanja sa relativno malim količinama dušičnih gnojiva na proljeće. Od oplemenjenih sorata pšenice su bile najprinosnije U₁, Maksimirski profifik i Iločka 744.

Zavod za ratarstvo u Zagrebu je rukovodio sa postavljanjem 108 poku-

sa od kojih je požnjeveno i obračunato 34. Kod ovih pokusa je povećanje prinosa kod gnojenja u jesen iznosilo u prosjeku 38%, kod gnojenja u jesen i u proljeće 41%, a isto toliko i kod gnojenja samo u proljeće. Ovi su rezultati postignuti pod uslovima dovoljnih količina oborina u toku vegetacije pa se time i tumači izuzetno dobro djelovanje jednokratnog gnojenja u proljeće. Među sortama pšenice su najveće prinose dali U_1 i Iločka 744.

U Istri je Zavod za ratarstvo u Fažani postavio 14 pokusa od kojih su požnjeveni i obračunati 6 pokusa. U ovim su pokusima umjetna gnojiva pokazala vrlo veliku efektivnost te je kod gnojenja u jesen prosječno povećanje prinosa bilo 23%, kod gnojenja u jesen i u proljeće 50%, a kod gnojenja samo u proljeće 13%, što je kod dvokratnog gnojenja iznosilo u prosjeku cca 9 mtc/ha. U pokusima su se kao najbolje pokazale sorte: Mentana, Virgilio, a djelomično i Frasinetti.

Prema sličnoj shemi postavljeni su pokusi i u drugim republikama, te su i ti rezultati izneseni u ovoj publikaciji.

Ova akcija nam je pružila mnogo zanimljivih podataka za sve krajeve FNRJ, ali je ona posebno značajna i stoga što je ovom prilikom pokazano da i relativno jednostavni pokusi, kad se provode u većem broju i prema jedinstvenoj metodici, mogu dati veoma značajne podatke. Upravo zato je potrebno da se ovakvim radom nastavi i u budućte te je stoga ova publikacija veoma korisna i kao putokaz u daljnjem radu.

Ing. Ivo Juras

Balošić M.: POLJSKI POKUSI (metodika i tehnika), Poljoprivredni nakladni zavod, Zagreb, 1955., str. 124.

Odavna se je kod nas osjećala potreba za jednim kratkim priručnikom u kojem bi bili sadržani glavni principi postavljanja poljskih pokusa. Knjiga M. Balošića ispunja ovu prazninu u našoj stručnoj literaturi.

U uvodu knjige je istaknuto značenje poljskih pokusa te je izneseno što se ima smatrati poljskim pokusom. Zatim su prikazani glavni principi postavljanja poljskih pokusa. U jedanajest kraćih poglavlja su opisani glavni faktori o kojima ovisi dobar ishod poljskih pokusa i točnost njihovih rezultata. Opisane su važnije metode postavljanja poljskih pokusa, i to posebno standardna metoda i Zadeova metoda dugih parcela. U poglavljima o tehnici izvođenja poljskih pokusa obrađena su pitanja u vezi sa izborom i pripremom tla za sjetvu, te razmjera vanjem, sjetvom, i njegovom pokusnih parcela, kao i pitanja u vezi sa vegetacijskim opažanjima te žetvom i vršidbom. U nekoliko poglavlja su date upute za osnovnu variaciono-statističku obradu rezultata poljskih pokusa, a u posebnom su poglavlju iznesene upute za prikazivanje rezultata pokusa, kao i podataka koji su od važnosti za razumijevanje rezultata. U prvom od tih poglavlja su podrobnije iznesene razne mogućnosti grafičkog prikazivanja rezultata pokusa. U potonjem poglavlju je posebno naglašeno da je za razumijevanje rezultata pokusa kao i za njihovu pravilnu interpretaciju neophodno potrebno da se što detaljnije opiše ekološka sredina u kojoj je pokus izvršen i to kako klimatske tako i edafske prilike.

U knjizi se u više navrata opravdano pledira na potrebu jedinstvene metodike kod postavljanja poljskih pokusa, jer pokusi postavljeni prema jedinstvenoj metodici daju mnogo više rezultata uz isti trošak sredstava i vremena.

U ovoj knjizi je izneseno sve ono što je najvažnije poznavati kod postavljanja poljskih pokusa, a izostavljeno je sve ono što je manje važno ili je pak od interesa samo za uži krug eksperimentatora. Stoga će ova knjiga dobro doći svakom poljoprivrednom stručnjaku koji se bavi eksperimentalnim radom, a naročito onima koji žele da savladaju neke osnovne teškoće u tom radu.

Ing. Ivo Juras